

Teksti Leena Honkanen

Sanomia keholle

■ Punahilkka kulkee liivin selässä synkän metsä halki isoäidin talolle. Riitta Lahtinen on valmistanut liivin selkään selkään.

Riitta Lahtinen osaa keholle kertomisen taidon. Sitä hän käyttää omassa arjessaan kuulo-näkövammaisen aviomiehensä Russ Palmerin kanssa jutellessaan, työssään Suomen Kuurosokeat ry:n kommunikaatiopäällikkönä ja monessa muussa yhteydessä, vaikkapa opettaessaan kehosatujen kertomista ja kuuntelemista.

Keholle annetut merkit ovat oikeastaan arkipäivää kaikille. Taputus olkapäälle voi olla kannustava tai rauhoittava riippuen siitä millaisella painolla ja nopeudella se annetaan. Tai tarttuminen käsivarteen on käsky pysähtyä.

Näkövammaisen, kuulonäkövammai-

nen tai muuten puhetta tukevasta kommunikaatiosta hyötyvä henkilö saa paljon lisäinformaatiota keholle annetuista viesteistä. Niistä on apua ihmisten joukossa liikuttaessa, kun kaikkea ei voi sanoa ääneen tai silloin, kun haluaa kuvata tilaa tai kuvittaa asioita, joita toinen ei voi koskettaa.

– Tavallisimmat ja yleisimmin ymmärrettävät haptiisit eli kosketuksella annettavat viestit ovat kehon luonnollisia liikeitä. Esimerkiksi käännökset oikealle tai vasemmalle voi ilmaista vartalon taivutuksella haluttuun suuntaan, Riitta Lahtinen kertoo. – Tällaisista koko kehon ohjaavista liikkeistä on apua esimerkiksi liikunnassa.

Selkään mahtuu paljon

– Sanallinen selitys voi olla joskus liian monimutkainen tai kestää turhan pitkään. Nopeampaa on kuvailla asioita piirtämällä niitä kehoon. Käsi, reisi tai selkä ovat hyviä piirustusalueita. Selässä on riittävästi tilaa vaikka huoneen ja siellä olevien huonekalujen tai kuljettavan reitin piirtämiseen, sanoo Lahtinen.

– Mukava tapa opettaa lasta kehon merkikieleen on satujen kertominen. Keholle piirretään tai kuvataan muilla kosketusviesteillä satua samalla kun sitä kerrotaan. Lahtinen on kokeillut myös valmiita satupohjia. Paidan selkämykseen ommeltujen satujen avulla aikuisen on helppo kertoa vaikkapa Punahilkkan matkasta isoäidin luo.

– Toinen esimerkki selkään ommellun kuvan käyttömahdollisuudesta on koululaisen liivi, jossa on kuvattuna luokahuone. Siinä seinät ja huonekalut pysyvät samoilla paikoilla ja samoin etäisyyksin, vaikka kuvailija, esimerkiksi lapsen avus-

taja, vaihtuisikin. Näin oppilaan ei tarvitse ymmärtää aina uusia kuvailutapoja.

Kädellä ja käsi kädessä

– Kämmen on selkää suppeampi kuvailualusta, mutta se on kätevä paikka vaikka ruokalautasella olevien ruokien sijainnin kuvailulle. Tietynlainen haptinen etäisyys piirrettävien kohteiden välillä pitää olla, muuten ei synny selkeää kuvaa, sanoo Riitta Lahtinen.

– Käsi on myös huomaamaton paikka sosiaalisten pikaviestien antamiselle. Yksinkertaiset ”kyllä – ei”, ”ylhäällä – keskellä – alhaalla”, ”vasemmalla – oikealla” -viestit siirtyvät nopeasti kädestä käteen.

– Talvipakkasella käsi on myös siksi kätevä, että hanskan voi vetää pois kädestä, kun taas paksun talvitakinselkämykseen piirretyt kuvat eivät tunnukaan lävitse.

Kuvailevalla kädellä, käsi kädessä, voi helposti näyttää esimerkiksi muotoja ja kokoja.

– Jos vaikka kuvailee seinällä olevan kellon kokoa, voi piirtää käsi kädessä ilmaan kellon kokoisen ympyrän. Se on oikeastaan paljon havainnollisempaa kuin sanoa, että ”seinällä on pyöreä kello, jonka halkaisija on 50 senttimetriä”. Piirretyn ympyrän koko antaa heti kuvan, että kysymyksessä on tosiaan iso kello.

– Tai nuo verhot, Lahtinen osoittaa värikkäitä verhoja ikkunassa. – Ehkä kuvavinta on kertoa että, pinkillä, keltaisella ja vihreällä pohjalla on tämän muotoisia kuvioita, Lahtinen selittää ja piirtää samalla riveittäin kaaria ja kulmia ilmaan. Ja tosiaan: aika vaikeaa olisi alkaa sanallisesti selittää minkä pituisia ja millaisissa kulmissa tai kaarissa verhojen juovat kulkevat.

■ Luokahuone oppilaan liivin selässä.

■ Asioiden hahmottaminen helpottuu kun haptista ilmaisua käyttää puheen ohella. Miten sinä kuvailisit kuvan verhot?

KUVAT LEENA HONKANEN

Ilmeiden hahmottaminen kosketuksella

Teksti Riitta Lahtinen & Russ Palmer

Ilmeiden hahmottaminen kosketuksella on yksi sosiaalishaptisen kommunikaation osa-alue. Siinä toinen henkilö tuottaa kosketuksella vastaanottajalle erilais-
ta ympäristön informaatiota kosketuksella. Sosiaalishaptinen kommunikaatio perustuu kasvatustieteen toh-

■ Tunnekatti, jolla on toinen silmä auki ja jolle voi tehdä erilaisia suun ilmeitä.

Tunnekatti on esimerkki ilmeiden hahmottamista harjoittavista leikkikaluista. Katin kasvoille voidaan yhdessä piirtää haluttuja ilmeitä ja tunteita ja opetellaan kasvojen ilmeitä kuten hymy, kyyneleet, surullinen ilme, haukotus.

tori Riitta Lahtisen väitöskirjatutkimukseen (2008), musiikkiterapeutti Russ Palmerin ja kentältä saatuihin kokemuksiin 20 vuoden ajalta.

Non-verbaali käyttäytyminen voi olla haastavaa hahmottaa. Monet kuulevat puhujan tunnetilan puheesta ja tavasta liikkua. Puhujan tuttuus auttaa hahmottamaan pienempiäkin muutoksia äänensävyissä. Jos lapsella, tiedon vastaanottajalla, on vaikeuksia hahmottaa ympäristöä ja kieltä tai hänellä on kuulemisen ongelmia, mietitään ja etsitään muiden aistien käyttöä tiedon vastaanottamisessa. Yksi mahdollisuus on käyttää tuntoaistia.

Sosiaalishaptinen kommunikaatio on menetelmä, jossa toinen henkilö tuottaa ja vahvistaa hiljaisia, äänettäviä kasvojen ilmeitä kuten hymy, kyyneleet, surullinen ilme, haukotus. Kasvojen ilmeiden hahmottamisessa yksi keino on käyttää kosketusta; jolloin tutkitaan omia ja toisen kasvoja. Erilaiset piirrokset ja kuviot voivat auttaa oppimista kuten ilmekuutioilla leikkiminen. Leikin avulla kasvojen ilmeitä voi harjoituttaa mm. kosketeltavilla ilmeleluilla, joihin yhdistetään ilmeiden käsitteitä, lelujen ja kasvojen tutkimista. Tunnekatti on yksi esimerkki ilmeiden hahmottamisen leikkikaluista.

Sosiaalishaptiseen kommunikaatioon liittyvä ”tunnekäsi” on yksi menetelmä, jossa kasvojen ilmeitä harjoitetaan piirtämällä ilmeitä omaan käteen ja vähitellen muualle kehoon kuten käsivarteen ja selkään.

Yleisimmin harjoiteltavia perusilmeitä näkövammaisten, kuulo-
näkövammaisten lasten ja aikuisten kanssa ovat neutraali perusilme, hymy, nauru, itku, hämmästys, vihaisuus, silmien liikkeet, silmien sulkeminen (nukkuminen) ja avaaminen.

Keväällä 2013 ilmestyy kirja, johon on koottu kosketuksella tuotettuja leikkejä, kehosatuja, reittejä ja tiloja kuvaavia harjoituksia lasten ja nuorten kanssa.

Lisätietoja riitta.lahtinen@kolumbus.fi

Lähteet:

Lahtinen, R. 2008. Haptiisit ja hapteemit.

Lahtinen, R., Palmer, R. & Lahtinen, M. 2009. Aistikuvailu.

